

Dr Małgorzata Starzomska

Institut Psychologii

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Mgr Anna Kowalczyk

Absolwentka Wydziału Psychologii

Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania

Płeć psychologiczna sportowców w świetle wyników badań własnych

Wprowadzenie

Poczucie bycia kobietą lub mężczyzną, czyli identyfikacja płciowa, stanowi najważniejszy element tożsamości płciowej. Behawioralny wymiar tej zmiennej określa stopień, w jakim jednostka wykazuje zainteresowania oraz podejmuje zachowania typowe dla płci własnej lub przeciwnej. Z kolei wymiar emocjonalny identyfikacji płciowej wyraża stosunek do ról płciowych. Określenia „kobiecość” i „męskość” w potocznym rozumieniu to zbiór cech i zachowań związanych z płcią, zgodnych ze stereotypami panującymi w danej kulturze. Helena Grochola-Szczepanek zauważa, że pojęcia te opisują cechy związane z płcią takie, jak: anatomia, atrybuty osobowościowe, podział obowiązków oraz role społeczne kobiet i mężczyzn. Według badaczki, ludzie opisując świat, przyjęli pewne ogólne, uproszczone założenia na temat kobiecości i męskości. Płeć jest definiowana za pomocą stereotypów. Potocznie uznaje się, że męski mężczyzna nie posiada cech kobiecych, a kobieca kobieta nie posiada cech męskich. Można przypuszczać, że są to typy idealne, konstrukcje teoretyczne, które w życiu społecznym raczej nie występują w swej „czystej” postaci. Człowiek od dawien dawna znajduje się pod presją społeczeństwa, w którym żyje, aby ciągle uczestniczyć w procesie potwierdzania własnej płci, stale musi udowadniać, że jest albo kobiecy, albo męski (Grochola-Szczepanek, 2008, s. 63). Według Sherry Ortner powszechnie uważa się, że mężczyzna wytwarza przedmioty względnie trwałe, wieczne i transcendentne, z kolei kobieta daje życie innym; kobiety postrzega się jako ucieleśnienie natury, mężczyzn zaś - jako symbole kultury. Ponadto według autorki kobiety traktuje się zazwyczaj jako osoby zajmujące się wyłącznie domem i wychowaniem dzieci, a tym samym powoduje to wykluczenie ich z produkcji i ze sfery publicznej. To z kolei prowadzi do podporządkowania kobiet męskiej dominacji w życiu społecznym (Ortner, 1982; za: Hołówka, 1982, s. 120). Dychotomię tę przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Dychotomia kobiecości i męskości wg S. Ortner

KOBIETA	MĘŻCZYŻNA
sfera prywatna	sfera publiczna
reprodukcja	produkcja
natura	kultura
zdominowana	dominujący

Źródło: Ortner S. B. (1982). Czy kobieta ma się tak do mężczyzny jak natura do kultury?, (w:) T. Hołówka (Red.), Nikt nie rodzi się kobietą, (s.112-140), Warszawa: Czytelnik, s. 120.

Według Sandry Bem (1994, s. 435) powyższa dychotomia jest znacznym uproszczeniem w podejściu do kobiecości i męskości, gdyż pomija ona tak zwaną płęć psychologiczną, czyli gotowość do posługiwania się wymiarem płci w odniesieniu do siebie i świata. Elżbieta Stojanowska (2008, s. 135-136) definiuje płęć psychologiczną jako koncepcję własnej tożsamości płciowej w sferze psychicznej, jako proces samoidentyfikacji z cechami psychicznymi uważanymi w danej kulturze za typowe dla określonej płci biologicznej. Bem uważa, że analizując płęć psychologiczną danej osoby, należy traktować kobiecość i męskość jedynie jako dwa krańce kontinuum, przy czym opis tego kontinuum nie byłby możliwy bez wprowadzenia pojęcia androgynii. Bem opracowała w 1971 roku Listę Określeń Związanych z Rolami Płciowymi (Bem Sex Role Inventory – BSRI), która ukazuje, że kobiecość i męskość dotyczą stereotypowych definicji zakorzenionych w kulturze, z kolei androgynia powszechnie uważana za integrację męskości i kobiecości, stanowi raczej wyraz pomijania definicji kulturowych męskości i kobiecości (za: Głazewska, 2001, s. 22; por. Mandal, 2003). Lista Określeń Związanych z Rolami Płciowymi jest pisemnym autotestem, którego celem jest odróżnienie jednostek androgynicznych od rodzajowo konwencjonalnych. Badany, na skali siedmiopunktowej (od 1 – nieprawdziwe do 7 – zawsze prawdziwe) ocenia siebie za pomocą sześćdziesięciu cech. Wykaz cech przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2a. Cechy męskie, kobiece i neutralne według Listy Określeń Związanych z Rolami Płciowymi autorstwa Sandry Bem (BSRI)

Cechy męskie	Cechy kobiece	Cechy neutralne
49. działanie przywódcze	11. czułość	51. łatwość przystosowania
46. agresywność	5. pogoda ducha	36. zrozumiałość
58. ambicja	50. dziecinność	9. sumienność
22. analityczność	32. współczucie	60. konwencjonalność
13. asertywność	53. nieużywanie szorstkiego języka	45. przyjazne nastawienie
10. atletyczność	35. chęć łagodzenia raniących	15. szczęście
55. współzawodnictwo	20. kobiecość	48. nieudolność

PROBLEMATYKA KOBIECOŚCI

Tabela 3b. Cechy męskie, kobiece i neutralne według Listy Określeń Związanych z Rolami Płciowymi autorstwa Sandry Bem (BSRI)

Cechy męskie	Cechy kobiece	Cechy neutralne
4. obrona własnych poglądów	14. schlebianie	3. chęć pomocy
37. dominacja	59. łagodność	24. zazdrość
19. skuteczność	47. naiwność	39. miłe usposobienie
25. skłonności przywódcze	56. miłość do dzieci	6. markotność
7. ufność we własne siły	17. lojalność	21. solidność
52. indywidualizm	26. wrażliwość na potrzeby innych	30. tajemniczość
31. łatwość w podejmowaniu decyzji	8. nieśmiałość	33. szczerość
40. męskość	38. łagodny język	42. powaga
1. niezależność	23. sympatyczność	57. taktowność
34. samowystarczalność	44. delikatność	12. teatralność
16. silna osobowość	29. wyrozumiałość	27. prawdomówność
43. chęć zajmowania stanowiska w sprawie	41. ciepło	18. nieprzewidywalność
28. skłonność do podejmowania ryzyka	2. uступliwość	54. niesystematyczność

Źródło: Głazewska E., Androgynia – model człowieka XXI wieku, *Annales UMCS. Sectio I. Philosophia-Sociologia*, 2001, XXVI, s. 21-29, s. 22.

Numery obok każdej z powyższych cech odpowiadają faktycznemu miejscu zajmowanemu przez każde z tych określeń na liście. Każdy z badanych określa się na siedmiopunktowej skali, gdzie: (1) oznacza nigdy lub prawie nigdy nieprawda; (2) zazwyczaj nieprawda; (3) czasami, ale niezbyt często prawda; (4) sporadycznie prawda; (5) często prawda; (6) zazwyczaj prawda; (7) zawsze lub prawie zawsze prawda (Głazewska, 2001, s. 22). Wymienionej wyżej cechy mają formę rzeczowników, ponieważ ich forma przymiotnikowa sugerowałaby płęć biologiczną. Dwadzieścia rzeczowników opisuje cechy uznawane w naszej kulturze za typowo męskie (np. ambicja, niezależność), dwadzieścia kolejnych rzeczowników dotyczy cech typowo kobiecych (np. czułość, wyrozumiałość), zaś pozostałe dwadzieścia - cech neutralnych (np. prawdomówność, niesystematyczność). W teście tym cechy męskie i kobiece to dwie odrębne, zdefiniowane kulturowo skale: męskości i kobiecości, a nie jako przeciwległe bieguny tej samej skali. Autorka podkreśla, że męskość i kobiecość powinny być traktowane jako wymiary i nie należy ich postrzegać w kategoriach braku kobiecości czy braku męskości (Głazewska, 2001, s. 23).

Bem (1994) na podstawie natężenia u danej osoby cech uznawanych za kobiece i męskie, zaproponowała następujący podział osób pod względem typu płci psychologicznej:

- 1) Osoby określone seksualnie (kobiące kobiety i mężczy mężczyźni);
- 2) Osoby androgyniczne (kobiety i mężczyźni posiadający cechy kobiece i męskie);
- 3) Osoby nieokreślone seksualnie (kobiety i mężczyźni, którym brakuje wyraźnie ukształtowanych cech kobiecych i męskich);
- 4) Osoby określone seksualnie w sposób krzyżowy (męskie kobiety i kobiece mężczyźni).

Pomimo, że płeć psychologiczna, zachowania oraz postawy wobec ról płciowych są ze sobą dodatnio skorelowane, jest to zaledwie niewielka korelacja. Oznacza to bardzo skomplikowane zależności między psychiczną identyfikacją jednostki, jej zewnętrznymi zachowaniami i emocjonalnymi postawami wobec ról płciowych. Badania wykazały, że jednostki znacznie częściej zauważają u siebie cechy nietypowe dla własnej płci niż podejmują zachowania typowe dla płci przeciwnej.

1. Stan badań na temat związków między płcią psychologiczną a aktywnością sportową wśród kobiet

Liczne badania wykazały, że wśród kobiet, które uprawiają sporty powszechnie uważane za męskie częściej niż wśród kobiet nie uprawiających żadnego sportu występują kobiety o płci psychologicznej androgynicznej i kobiety męskie (Harris, Jennings, 1977; Chalipa i in. 1980; Ugucioni, Ballantyne, 1980, za: Mikołajczyk, 1996, s. 342). Anna Pacut (2006) wykazała z kolei, że wśród kobiet uprawiających piłkę nożną najwięcej jest kobiet androgynicznych, zaś wśród kobiet uprawiających pływanie synchroniczne i gimnastykę najwięcej jest kobiet kobiecych i nieco mniej - kobiet androgynicznych. W grupie wszystkich badanych kobiet przeważały osoby androgyniczne. Badania, które przeprowadzili Andrzej Soroka i Józef Bergier (2011) wykazały, że wśród kobiet uprawiających piłkę nożną 70% stanowią osoby androgyniczne. Badania Joanny Burdzickiej-Wołowik (2012) ujawniły, że wśród kobiet uprawiających uznawane za męskie dyscypliny sportowe takie, jak: judo, boks i zapasy, przeważają kobiety męskie, natomiast wśród kobiet uprawiających takie sporty, jak: gimnastyka, pływanie i koszykówka, przeważają kobiety androgyniczne. Z kolei inne badania nie potwierdziły wyników o przeważających wśród sportswomenek osób o płci androgynicznej (Szmajke, Adamczuk, 1993). Większość badań dotyczących płci psychologicznej sportswomenek wykazała, że wśród sportswomenek uprawiających sporty uznawane za męskie, przeważają kobiety określone seksualnie w sposób krzyżowy (kobiety męskie) oraz kobiety androgyniczne (kobiety posiadające zarówno cechy kobiece, jak i cechy męskie). Z kolei wśród sportswomenek uprawiających dyscypliny sportowe nie uznawane za typowo męskie lub kobiece, przeważają kobiety o płci psychologicznej określonej seksualnie (kobiące kobiety) oraz kobiety androgyniczne. O ile zatem płeć psychologiczna androgyniczna występuje u sportswomenek uprawiających dyscypliny sportu uznawane za męskie, ale i te, uznawane za kobiece, o tyle kobiece

kobiety wybierają dyscypliny sportu uznawane za kobiece, a męskie kobiety – te dyscypliny, uważane za męskie.

Opisywane w niniejszym artykule badania stanowią kontynuację tego nurtu badań, z tą różnicą, że badania przeprowadzono zarówno na grupie kobiet, jak i na grupie mężczyzn (badania nad płcią psychologiczną według wiedzy autorek przeprowadzono głównie na grupach kobiet) oraz autorki wzięły pod uwagę dwie dyscypliny sportowe – badaną już wielokrotnie piłkę nożną oraz nie ujmowane dotychczas w badaniach nad płcią psychologiczną (według wiedzy autorek) – łyżwiarstwo figurowe. Piłka nożna jest sportem uznawanym za typowo męski, a łyżwiarstwo figurowe – za sport typowo kobiecy. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę tych dyscyplin sportowych.

2. Omówienie dwóch ujętych w badaniach dyscyplin sportu

Sport, głównie sport wyczynowy jest uznawany za domenę męską. Co prawda kobiety, także stopniowo uzyskały aprobatę społeczną dla uprawiania, niektórych dyscyplin. Początkowo był to krykiet, tenis, pływanie, gimnastyka, lekkoatletyka i szermierka, dziś aprobata rozszerzyła się także na piłkę nożną, zapasy czy też boks, czyli na sporty uznawane za typowo męskie (Mikołajczyk, 1996, s. 342).

2.1. Piłka nożna

Piłką nożną od 1900 r. jest dyscypliną olimpijską. W meczach piłkarskich rywalizują ze sobą dwie drużyny, których celem jest umieszczenie piłki w bramce drużyny przeciwnej. Mecz wygrywa drużyna, która w regulaminowym czasie gry, to jest dwa razy po 45 minut, zdobędzie więcej bramek. Mecze rozgrywane są na prostokątnym boisku. Drużyna piłkarska składa się z 11 zawodników. Wyróżniamy wśród nich bramkarza oraz graczy z pola, czyli obrońców, pomocników i napastników.

Gra piłkarska polega na utrzymywaniu piłki, na podaniach do swojej drużyny piłki nogą lub głową, w taki sposób, by nie weszła w posiadanie przez drużynę przeciwną, a następnie na kopnięciu jej do bramki przeciwnika. Zawodnicy, którzy akurat nie są w posiadaniu piłki, powinni poruszać się po boisku w sposób utrudniający podania między graczami z drużyny przeciwnej. Gdy piłka opuści boisko lub grę przerwie sędzia, zegar nie jest zatrzymywany, czas spotkania płynie dalej. W zależności od powodu, dla którego piłka znalazła się poza boiskiem, wprowadzana jest do gry według ściśle określonych przepisów gry. W Polsce piłka nożna rozwinęła się na przełomie wieków XIX i XX. Pierwszym klubem, który powstał był Czarni Lwów, który powstał w 1903 roku. W trzy lata później powstały dwa zespoły z Krakowa: Wisła i Cracovia. W roku 1919 powstał Polski Związek Piłki Nożnej (PZPN), a dwa lata później Polska została pełnoprawnym członkiem Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej

(FIFA) i rozegrała pierwszy międzypaństwowy mecz z reprezentacją Węgier w Budapeszcie. Piłka nożna kobiet jest w Polsce dużo mniej popularna, niż jej męska odmiana. Obecnie, kobiece drużyny klubowe rywalizują w Ekstralidze, I lidze (2 grupy), II lidze (8 grup) oraz w Pucharze Polski, a uczestniczy w nich prawie 90 klubów. W Polsce kobiety zaczęły grać w piłkę nożną na początku XX wieku. Były to gry typowo towarzyskie i nieoficjalne, w postaci pojedynczych meczy, w formie niezorganizowanych rozgrywek. W Poznaniu w 1921 roku utworzono pierwszy w historii kobiecy zespół piłkarski. Natomiast pierwsze zorganizowane formy kobiecej piłki nożnej rozpoczęły działalność w 1974 roku. Od 2009 roku istnieje Liga Mistrzów Kobiet (UEFA WOMEN'S CHAMPIONS LEAGUE)¹.

2.2. Łyżwiarstwo figurowe

Łyżwiarstwo figurowe to zimowa, olimpijska dyscyplina sportu polegająca na jeździe na łyżwach oraz wykonywaniu dodatkowych elementów: skoków, piruetów, kroków, spiral oraz podnoszeń. Często łączy się je w sekwencje i kombinacje. Jazda figurowa podobna jest do gimnastyki artystycznej, więc wymagane są również zdolności taneczne, doskonała giętkość i elastyczność ciała i duża koordynacja ruchów. Z tego względu wielu łyżwiarzy figurowych dodatkowo trenuje gimnastykę i elementy baletu. Zawody rozgrywane są indywidualnie, w parach i zespołach określanych jako formacje. Obecnie na zawodach rozgrywane są następujące konkurencje: jazda indywidualna kobiet i mężczyzn, pary sportowe, pary taneczne, łyżwiarstwo synchroniczne. Łyżwiarstwo figurowe zostało uznane jako sport zawodniczy w końcu XIX w. W 1850 po raz pierwszy zastosowane zostały łyżwy o stalowych ostrzach. W tym okresie po raz pierwszy w łyżwiarstwie tańce towarzyskie (np. walc). Początkowo łyżwiarstwo figurowe ograniczało się do mało skomplikowanych figur, później wprowadzono elementy baletu klasycznego lub autorskie figury mistrzów. W 1892 roku powstał Międzynarodowy Związek Łyżwiarski, którego prezesem przez ponad 20 lat był Ulrich Salchow – wynalazca najlepszych łyżew do jazdy figurowej i wielokrotny mistrz świata².

3. Badane zmienne i ich wskaźniki

Zmienną niezależną w prezentowanych badaniach była płęć psychologiczna, której wskaźnikiem były wyniki uzyskiwane w skalach: męskości i kobiecości w Inwentarzu Płci Psychologicznej IPP A. Kuczyńskiej. Na podstawie wyników szacujących nasilenie cech kobiecych i męskich określano płęć psychologiczną badanych zgodnie z podaną powyżej klasyfikacją Bem (osoby określone seksualnie, osoby androgyniczne, osoby nieokreślone seksualnie oraz osoby krzyżowo określone

¹ por. strona internetowa: <http://pl.wikipedia.org/wiki/pilkanozna>

² por. strona internetowa: http://pl.wikipedia.org/wiki/lyzwiarstwo_figurowe

seksualnie). Zmienna zależna dotyczyła uprawianej przez badanych dyscypliny sportu i mogła przyjmować dwie wartości: uprawianie piłki nożnej oraz uprawianie łyżwiarstwa figurowego. Zmiennymi kontrolowanymi były: wiek i płeć badanych.

3.1. Hipotezy badawcze

W celu odpowiedzi na pytanie badawcze: Czy płeć psychologiczna może mieć znaczenie dla wyboru uprawianej dyscypliny sportowej? - sformułowano następujące hipotezy badawcze:

H1. Osoby o tożsamości płciowej kobiecej, czyli kobiece kobiety (płeć psychologiczna określona seksualnie) i kobiecy mężczyźni (płeć psychologiczna krzyżowa) częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe) niż dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna).

H2. Osoby o tożsamości płciowej męskiej, czyli mężczyźni (płeć psychologiczna określona seksualnie) i męskie kobiety (płeć psychologiczna krzyżowa) częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna) niż dyscyplinę sportu uważaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe).

H3. Kobiety androgyniczne częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna) niż dyscyplinę sportu uważaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe).

H4. Mężczyźni androgyniczni częściej wybierają częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe) niż dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna).

3.2. Metoda badań

Badania były przeprowadzane za pomocą Inwentarza do oceny Płci Psychologicznej IPP autorstwa A. Kuczyńskiej. IPP - Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej jest to kwestionariusz samoopisowy. Służy on do określenia reprezentowanego przez badanego typu płci psychologicznej (Kuczyńska, 1992, s. 5). Inwentarz można stosować zarówno w badaniach grupowych, jak również w badaniach indywidualnych. Badani określają na 5-stopniowej skali, w jakim stopniu każda z 35 cech ich charakteryzuje. Inwentarz zawiera 35 pozycji. W tym 15 pozycji odzwierciedla kulturowy stereotyp kobiecości i 15-kulturowy stereotyp męskości. Pozostałe 5 pozycji to pytania buforowe. IPP składa się z dwóch skal: K – skala Kobiecości, M – skala Męskości. Podczas interpretacji wyników bierze się pod uwagę wyniki uzyskane w obu skalach i na tej podstawie określa się typ płci psychologicznej badanego (Kuczyńska, 1992, s.25-26). Osoby z poczuciem tożsamości męskiej są to osoby, uzyskujące wysokie natężenie cech męskich (są to mężczyźni i męskie kobiety). Osoby mające wysokie natężenie cech kobiecych określa się jako osoby mające poczucie tożsamości kobiecej (są to kobiece kobiety i kobiecy mężczyźni). Osoby o wysokim natężeniu

zarówno o cech męskich jak i żeńskich klasyfikuje się jako osoby androgyniczne. Z kolei osoby o niskim natężeniu cech męskich i żeńskich klasyfikuje się jako osoby nieokreślone seksualnie (Kuczyńska, 1992, s. 5).

3.3. Osoby badane

Przebadanych zostało 80 sportowców, w tym 40 kobiet i 40 mężczyzn. Wśród kobiet, 20 osób stanowiły kobiety uprawiające piłkę nożną oraz 20 kobiet uprawiających łyżwiarstwo. Podobnie, wśród mężczyzn, 20 uprawiało piłkę nożną, zaś 20 - łyżwiarstwo figurowe.

3.4. Warunki i sposób przeprowadzania badań

Badania były przeprowadzone w sierpniu 2011 roku. Odbyły się one na sali treningowej. Zawodnicy dobrowolnie wzięli udział w badaniu. Po przedstawieniu się i wyjaśnieniu celu badania, zawodnicy, którzy wykazali chęć wzięcia udziału w badaniu, po udzieleniu niezbędnych wskazówek i wyjaśnień wypełniali Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej A. Kuczyńskiej anonimowo. Badani wypełniali inwentarz samodzielnie. Badania zostały przeprowadzone zgodnie z instrukcją zawartą w podręczniku. Czas badania jednej osoby wynosił około 10 minut.

4. Wyniki badań

4.1. Płeć psychologiczna badanych sportowców

Wyniki wstępnych analiz dotyczące płci psychologicznej badanych sportowców prezentują tabele: 3 i 4.

Tabela 3. Płeć psychologiczna kobiet osób uprawiających piłkę nożną i łyżwiarstwo figurowe

Zmienna	Piłka nożna	Łyżwiarstwo figurowe
OA	15 (75%)	10 (50%)
MM	-	-
NS	2 (10%)	2 (10%)
KM	-	-
KK	2 (10%)	8 (40%)
MK	1 (5%)	-
Ogółem	20 (100%)	20 (100%)

PROBLEMATYKA KOBIECOŚCI

Legenda: MM-mężcy mężczyźni, KM- kobiecy mężczyźni, KK - Kobiace kobiety, MK - męskie kobiety, NS- osoby nieokreślone seksualnie, OA- osoby androgyniczne

Wstępne wyniki badań zaprezentowane w tabeli 3 wykazały, że wśród zawodniczek uprawiających piłkę nożną, najczęściej było kobiet androgynicznych, a najmniej zawodniczek określanych jako męskie kobiety. Z kolei wśród kobiet uprawiających łyżwiarstwo figurowe, najczęściej było kobiet określanych jako androgyniczne oraz kobiet określanych jako kobiece kobiety, natomiast w tej grupie nie odnotowano żadnej kobiety z męskim poczuciem tożsamości (to jest kobiety męskiej).

Tabela 4. Tożsamość płciowa mężczyzn osób uprawiających piłkę nożną i łyżwiarstwo figurowe

Zmienna	Piłka nożna	Łyżwiarstwo figurowe
OA	1 (5%)	12 (60%)
MM	19 (95%)	7 (35%)
NS	-	0
KM	-	1 (5%)
KK	-	-
MK	-	-
Ogółem	20 (100%)	20 (100%)

Wyniki badań, przedstawione w tabeli 4 wykazały, że w grupie piłkarzy przeważali mężczyźni z męskim poczuciem tożsamości (to jest mężczyźni), natomiast w grupie łyżwiarzy figurowych - przeważali mężczyźni o androgynicznej płci psychologicznej.

4.2. Płeć psychologiczna w rodzaj uprawianej dyscypliny sportowej

Wyniki analiz statystycznych dotyczące związku między płcią psychologiczną a rodzajem uprawianej dyscypliny sportowej prezentuje tabela 5.

Tabela 5. Związek między płcią psychologiczną a rodzajem uprawianej dyscypliny sportowej w grupie kobiet i w grupie mężczyzn - wyniki testu Chi-kwadrat

Płeć	Chi-Kwadrat	df	Istotność (dwustronna)
Kobiety	5,6	3	n.i

Mężczyźni	15,85	2	0,000
-----------	-------	---	-------

Legenda: *n.i.*- nieistotne statystycznie, *df*- stopnie swobody.

Wyniki testu Chi-kwadrat wykazały istotne statystycznie różnice między rozkładami wyników w zakresie płci psychologicznej tylko w grupie mężczyzn, co oznacza, że jedynie w odniesieniu do tej grupy można mówić o związku płci psychologicznej z rodzajem uprawianej dyscypliny sportowej: w grupie piłkarzy przeważali mężczyźni, natomiast w grupie łyżwiarzy figurowych - przeważali mężczyźni androgyniczni. Te wyniki potwierdzają analizy porównujące natężenie kobiecości i męskości u badanych sportowców. Prezentują je tabele: 6 i 7.

Tabela 6. Różnice w zakresie wyników uzyskanych na skalach kobiecości i męskości w grupie kobiet – wyniki analizy testem t-Studenta

Zmienna	Piłka nożna N=20		Łyżwiarstwo figurowe N=20		Test t-Studenta (df=38)
	M	SD	M	SD	
Kobiecość	54,15	5,27	57,65	5,81	n.i
Męskość	53,15	9,35	49,15	4,52	n.i

Legenda: *df*- stopnie swobody; *n.i.*- różnice nieistotne statystycznie, *skala K*- skala kobiecość, *skala M*-skala męskość, *M*-średnia, *SD*-odchylenie standardowe

Analizy statystyczne nie wykazały istotnych statystycznie między kobietami trenującymi piłkę nożną i łyżwiarkami pod względem natężenia kobiecości i/lub męskości.

Tabela 7. Różnice w zakresie wyników uzyskanych na skalach kobiecości i męskości w grupie mężczyzn - wyniki analizy testem t-Studenta

Zmienna	Piłka nożna N=20		Łyżwiarstwo figurowe N=20		Test t-Studenta (df=38)
	M	SD	M	SD	
Kobiecość	4,65	2,720	54,05	5,624	-4,582 (**)
Męskość	60,15	2,059	56,50	7,222	n.i

Legenda: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *df*- stopnie swobody; *n.i.*- różnice nieistotne statystycznie, *skala K*- skala kobiecość, *skala M*-skala męskość, *M*-średnia, *SD*-odchylenie standardowe

Analizy wykazały, że istnieją statystycznie istotne różnice między mężczyznami - piłkarzami a mężczyznami uprawiającymi piłkę nożną pod względem natężenia kobiecości. Mężczyźni uprawiający łyżwiarstwo figurowe osiągnęli istotnie statystycznie

PROBLEMATYKA KOBIECOŚCI

wyższe wyniki w skali kobiecości w porównaniu z mężczyznami uprawiającymi piłkę nożną. Piłkarze i łyżwiarze nie różnili się natomiast pod względem natężenia męskości.

Wnioski końcowe

Celem badań podjętych w ramach niniejszej pracy było określenie czy istnieje związek między typem płci psychologicznej a uprawianiem określonej dyscypliny sportu uznawanej za typowo męska lub typowo kobieca, innymi słowy próbowano określić, czy płeć psychologiczna może przynajmniej w pewnym stopniu determinować wybór uprawianej dyscypliny sportowej. Autorki postawiły cztery hipotezy badawcze.

Wyniki badań nie potwierdziły hipotezy H1, według której osoby o tożsamości płciowej kobiecej, czyli kobiece kobiety (płeć psychologiczna określona seksualnie) i kobiece mężczyźni (płeć psychologiczna krzyżowa) częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe) niż dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna). Warto natomiast odnotować, że wyniki badań eksplorujących natężenie kobiecości i męskości u badanych wykazały, że mężczyźni uprawiający łyżwiarstwo figurowe osiągnęli istotnie statystycznie wyższe wyniki w skali kobiecości kwestionariusza IPP w porównaniu z mężczyznami uprawiającymi piłkę nożną.

Wyniki badań jedynie częściowo potwierdziły hipotezę H2, według której osoby o tożsamości płciowej męskiej, czyli mężczyźni (płeć psychologiczna określona seksualnie) i męskie kobiety (płeć psychologiczna krzyżowa) częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna) niż dyscyplinę sportu uważaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe). Okazało się, że mężczyźni częściej wybierają uprawianie piłki nożnej niż łyżwiarstwa figurowego.

Hipotezy H3, według której kobiety androgyniczne częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna) niż dyscyplinę sportu uważaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe), nie udało się potwierdzić.

Hipoteza H4, według której mężczyźni androgyniczni częściej wybierają częściej wybierają dyscyplinę sportu uznawaną za kobiecą (łyżwiarstwo figurowe) niż dyscyplinę sportu uznawaną za męską (piłka nożna) została potwierdzona: wśród łyżwiarzy figurowych zdecydowanie przeważali mężczyźni androgyniczni.

Wyniki przeprowadzonych badań wykazały, że mężczyźni uprawiający łyżwiarstwo figurowe, uznawane za bardziej kobiece sport osiągają wyższe wyniki w skali kobiecości niż mężczyźni uprawiający piłkę nożną, jednakże to nie kobiece mężczyźni wybierają przeważnie uprawianie tej „kobiecej” dyscypliny sportu, a mężczyźni androgyniczni. Należy w tym miejscu podkreślić, że androgynia oznacza nasilenie i cech określanych jako kobiece i cech określanych jako męskie. Z kolei piłka nożna okazuje się być dyscypliną sportu, którą wybierają zazwyczaj mężczyźni. Co do kobiet - sportsmenek, wyniki badań nie pozwoliły na wysunięcie jednoznacznej konkluzji dotyczącej ich płci psychologicznej. Nie można mówić o większym natężeniu

kobiecości w przypadku łyżwiarek figurowych, ani o większym natężeniu męskości w przypadku kobiet uprawiających piłkę nożną, chociaż wydaje się, że zazwyczaj kobiety androgyniczne wybierają sport jako sposób samorealizacji.

Reasumując, sport, niezależnie, czy bardziej męski czy kobiecy wydaje się interesować szczególnie kobiety androgyniczne oraz - gdy chodzi o sport uważany za kobiecy - mężczyzn androgynicznych. Z kolei dyscypliny sportu uważane za męskie interesują szczególnie mężczyzn o tożsamości płciowej męskiej.

Należy podkreślić w tym miejscu, że psychologiczna androgynia w dobie obserwowanych obecnie przemian kulturowych, nierzadko wchodzących w konflikt z moralnością Chrześcijanina, może być traktowana z pewnym dystansem, a nawet niechęcią. Warto w tym miejscu podkreślić, że androgynia nie oznacza kłopotów z tożsamością seksualną (które to zjawiska również nie powinny nas gorszyć, a wręcz przeciwnie - zachęcać do udzielania pomocy), a posiadanie jednocześnie cech uważanych za kobiece i tych postrzeganych jako męskie. Androgynia może być traktowana jako wyraz elastycznego spojrzenia na role społeczne tradycyjnie przypisywane kobietom i mężczyznom. Badania potwierdzają, że osoby androgyniczne wykazują się dużą elastycznością form reagowania i bogatszym repertuarem zachowań. Ujawniają zachowania, które w danym momencie wydają się być najbardziej skuteczne i charakteryzują się dużą płynnością zachowania i wrażliwością wobec zewnętrznych wymagań. Jednostki androgyniczne są emocjonalne, ale i odporne na stres, mają pozytywny obraz siebie, wyższą samoocenę i silniejszą osobowość, a co ważne w przypadku sportowców - są zdrowsze w porównaniu z osobami o innej płci psychologicznej (określonej seksualnie, nieokreślonej seksualnie oraz krzyżowo określonej seksualnie). Kobiety i mężczyźni o cechach psychologicznej androgynii wykazują ponadto wysoki poziom kompetencji w zadaniach zarówno typu instrumentalnego, jak i ekspresyjnego, natomiast kobiece kobiety wykazują pod tym względem zahamowania (Kluczyńska, 2001). Bem sugeruje, że osoby androgyniczne w porównaniu z osobami prezentującymi pozostałe typy płci psychologicznej mają większe możliwości konstruktywnego działania. Dlatego proponuje uznać psychologiczną androgynię za właściwy dla zdrowia psychicznego wzorzec płci psychologicznej (Bem, 1994). Wyniki badań Bem zachęcają zarówno kobiety, jak i mężczyzn do pielęgnowania w równej mierze tego, co jest w nich stereotypowo męskie i kobiece. Wydaje się, że kobiecość nie tylko nie ucierpi, ale wręcz zyska, gdy pozwolimy jej na doświadczanie męskości. Mężczyźni niekoniecznie muszą stracić na swojej męskości, gdy pozwolą sobie na cechy stereotypowo przypisane kobietom (Kluczyńska, 2001).

Wydaje się zatem, że androgynia pozwala na ekspresję własnej samorealizacji w przypadku osób wybierających uprawianie sportu jako zawód. Wyjątkiem są tutaj piłkarze (mężczyźni): być może ta dyscyplina sportu nadal jest traktowana jako stricte męska, a sytuacje sprzyjające rywalizacji i niestety agresji (obserwowane nie tylko wśród kibiców, ale i piłkarzy) mogą przyciągać osoby odczuwające deficyt męskości.

PROBLEMATYKA KOBIECOŚCI

Dzieje się tak jednak prawdopodobnie wyłącznie w przypadku mężczyzn patrzących stereotypowo na płęć. Coraz częściej można usłyszeć o piłkarzach (na przykład Kuba Błaszczykowski czy Mariusz Lewandowski, jednocześnie bardzo zaangażowani religijnie), którzy patrzą z dużym dystansem na stereotypy i wydaje się, że coraz częściej będziemy w tej grupie zauważyć mężczyzn o płci psychologicznej androgynicznej.

Bibliografia:

- Bem, S.L., (1994), *Androgynia psychiczna a tożsamość płciowa*, (w:) F.G. Zimbardo, L.F. Ruch (red.), *Psychologia i życie*, (s. 435-438), Warszawa: PWN.
- Burdzicka-Wołowik J., (2012), *Psychological gender of women taking up typically masculine sports activity*, *Biomedical Human Kinetics*, 4, 1, s. 24–28,
- Głazewska E., *Androgynia – model człowieka XXI wieku*, *Annales UMCS. Sectio I. Philosophia-Sociologia*, 2001, XXVI, s. 21-29.
- Grochola-Szczepanek H., *Kobiecość, męskość czy może płęć komplementarna i neutralna?* Alma Mater, 2008, 101, s. 62-68.
- Kluczyńska S., *Męskość, kobiecość, androgynia*, *Niebieska Linia*, 2001, 4, 15, s. 6-7.
- Kuczyńska A., (1992), *Inwentarz do oceny płci psychologicznej. Podręcznik*, Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Łyżwiarstwo figurowe* (2011). Wikipedia. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/łyżwiarstwo_figurowe (uzyskano:12.12.2012).
- Mandal E., (2003), *Kobiecość i męskość. Popularne opinie a badania naukowe*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Mikołajczyk, M. *Płęć psychologiczna a pokusa dopingu; androgynia jako czynnik kształtowania pożądaných postaw wobec dopingu farmakologicznego w sporcie*, *Psychologia Wychowawcza*, 1996, 4, s. 336-353.
- Ortner S. B. (1982). *Czy kobieta ma się tak do mężczyzny jak natura do kultury?*, (w:) T. Hołowka (red.), *Nikt nie rodzi się kobietą*, (s.112-140), Warszawa: Czytelnik.
- Piłka nożna* (2011). Wikipedia. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/Piłka_nożna (uzyskano:12.12.2012).
- Pacut A., *Poczucie tożsamości płciowej kobiet a uprawiana przez nie dyscyplina sportu*, *Sport Wyczynowy*, 2006, 3/4, s. 35-39.
- Soroka A., Bergier J., *Poczucie tożsamości płciowej kobiet uprawiających piłkę nożną z uwzględnieniem formacji*, *Sport i Turystyka*, 2011, 1, s. 45-58.
- Stojanowska E., *Stereotypy i różnorodność płciowa*, *Przegląd Powszechny*, 2008, 7/8, 134-140.
- Szmajke, A., Adamczuk, A. (1993). *Samoocena, poziom agresywności i tożsamość płciowa*, *Trening*, 2008, 4, 20, s. 117-126.